

Diplomitöö
392396

Prof. H. ...
...
18.11.44. I. ...

E. V.
TARTU ÜLISKOOLI
DIPLOMATIKAKOOL
18 märtsil 44
№ 87
TARTU

Adoptioon.

Sveitsi diplomaatid
23.03.44 J. ...

13
17949

Evald Roosaare.

Paides, 1944.

Lõpetatud 6. aprillil 1944.
Eigeteadekiri

I SISSEJUHA TUS.

Igas inimeses peitub loomupärane tung elada ja elu edasi kanda.

See elu alalhoidev ja elu jätkav tung ei pruugi avalduda ega avaldugi harilikult teadvas mõtlemises ja sääras- te küsimustega tegelemises. Selle loodusliku ja loomuliku tungi avaldusi näeme rohkem inimese sageli alateadvuslikus soovis omada last, selle lapse eest hoolitseda, temaga tege- leda - üldse last kasvatada, õpetada ja elule ette valmis- tada.

Ka õigus teenib olevikuküsimuste korraldamise kõrval tulevikusihte. Põhiliseigi tähtsusega seadused sisaldavad sageli expressis verbis väljendatult seda, et nad on määra- tud nii oleviku kui ka " tulevaste põlvede" jaoks.

Eriti teenivad tulevikülesandeid perekonna- ja päri- misõigus. Lasteõigus omab siin keskse positsiooni. Laps on see tulevikuinimene, kellele mõtlevad oleviku õiguste ja kohustuste kandjad.

Looduslike takistuste, õnnetusjuhtumite ja mõnede muude põhjuste tõttu pole kõigil järglasi sooviva^{il} inimesil lapsi,

3.

kelle eest nad võiksid hoolitseda, keda kasvatada ja kelle-
delt loota tuge ning abi vanaduspäeviks. Veel enamgi - kel-
lele elada ja töötada, kellele jätta, parandada oma nimi,
perekondlikud traditsioonid.

Teiselt poolt leidub isikuid, kes ühel või teisel põhju-
sel ei suuda küllalt hästi oma lapsi kasvatada, - või ka lapsi,
kel üldse puuduvad vanemlikud kasvatajad.

Et nii lapsi soovivate ja neid mitteomavate või-saavate
kui ka vanemaid ihkavate ja viimaseid mitteomavate soovid n.ö.
sihtpunktis ühtuvad ning vastastikku on korraldatavad, seda
on inimesed kahtlemata juba väga ammu märganud. Ja nad on
loonud alused kunstliku suguluse tekitamiseks. Seda ülesannet
täidab adoptsiiooni instituut, algselt arvatavasti usulis-sot-
siaalne. Et efekt oleks aga täielik, et võimalikult täituks
Justinianuse ajal juba kindlaks kujunenud põhimõte: adoptio
naturam imitantur, selleks ühelt poolt, ning võimalike ja
tõenäoste tülide vältimiseks lapse endiste vanemate ja sugu-
laste ning uute vanemate ja sugulaste vahel teiselt poolt -
on paljudes kultuurriikides adoptsiioon leidnud normimist õi-
guse poolt.

Et adoptsiiooni instituut tema praegusel kujul Euroopas
toetub roomaõiguslikule alusele,¹ eriti aga kehtiv adoptsiioo-
niõigus Eestis,² siis teeb see vajalikuks tutvuda üldjoontes
rooma adoptsiiooniõigusega.

1. Leo Leesment' i võrdleva eraõiguse loengute autori-
seeritud konspekt. Tartu 1940, lk. 54 j.

2. BES § 183, 8.

Sääljures ei tohi me unustada, et vaid käsitledava aja perekonna struktuuri ja funktsioonide tundmine teeb mõistevaks adoptiooni kui ühiskondliku instituudi olemuse, sihid ja alused. Alles nendel eeldustel tohiksime korraldada adoptiooni valjult - õiguslikku uurimust ja vaadelda adoptiooni puhtõigusliku instituudina.

II. ROOMA ADOPTSIOONILUGU.

§ 1. Adoptsioon ja perekond vanas Roomas.

Adoptsioon on rooma vanemaid õiguslikke instituute.³ Koos testamendiga on adrogatsioon aimuke akt, mille olelu võib kindlaks määrata juba enne leges XII tabularum ilmumist,⁴ nimelt kuningriikluse ajal.⁵ Oma ülesandelt ja menetlusest on see instituut lahutamatu ja ühtne osa Vana Rooma õiguskorras ja püsib ning muutub koos rooma pere - familia strukturi ja funktsioonide püsimise ja muutumisega. Viimane teeb tarvilikuks vaadelda adoptsiooni arengulugu rooma õigusloos tihedalt seetult familia arenguga.

Rooma familia oma struktuurilt ja funktsioonidelt on tõeline ja ainult poliitilis-religioosne organism.⁶

3. Instituuti termini kohta vt. A-T. Kliimann, Õiguskord, Tartu 1939, lk. 158.

4. Leo Leesment, Rooma õigusloo põhijooned. Tartu 1940, lk. 59.

5. Pietro Bonfante, Rooma õiguse ajalugu. Tartu 1930, lk. 149.

6. Bonfante, op. cit., lk. 14.

6.

Selle patriarhaalse perekonna peaks on pater familias, kes valitseb familia nii vabu kui ka mittevabu perekonnaliikmeid, omades nende üle ius vitae ac necis.⁷ Ta on samal ajal, samuti muistne kuningas, pere preestriks ja juhiks.⁸

Pater familiase võimu üldnimetuseks on manus või potestas.⁹ Potestas, diferentseerudes manusest, kujuneb hiljem võimuks laste ja orjade üle, kuna manus jääb võimuks naise üle.¹⁰ Pater familias' e võimu filiifamiliaste üle tähistame seega terminiga patria potestas,¹¹ millega tänapäeval märgime kogu vanemlikku võimu.¹²

Seega pater familias omab täieliku õigusvõime, ta on persona sui iuris.¹³ Pater familias' e alamad on isikud alieni iuris.¹⁴

Sidet, mis ühendas omavahel perekonna vabu isikuid, nimetati agnatsiooniks.¹⁵ Pere ehk agnaatilise sideme loomine, mis toimub pere juhi patria potestas' ele või manus' ele alistumisega, teostus oluliselt täpselt analoog-ilistel viisidel, mis reguleerivad riigis kodanikukvaliteedi saamist.¹⁶

7. Leesment, op. cit., lk. 18. Rooma pere kohta lähemalt K.O. Lindquist, Üleüldine ajalugu. Tartu 1903, lk. 147. j. j.

8. Bonfante, op. cit., lk. 144.

9. Ib., lk. 14.

10. Leesment op. cit., lk. 18.

11. Bonfante, op. cit., lk. 141 j.

12. Elmar Ilus' a loengute Tsiviilõiguse autoriseeritud konspekt. Tartu 1939, lk. 117.

13. Leesment, op. sit., lk. 36.

14. Bonfante, op. cit., lk. 142.

15. Ibidem.

16. Ib., lk. 143. Väikese riigiga samastab rooma perekonda nt. ka Lindquist, vt. op. cit., lk. 147.

17. Bonfante, op. cit., lk. 63.

18. Ib., lk. 142.

7

Sest see, mida nimetatakse rooma familiaks, on tänapäeva perekonnast siiski märksa erinev organism; ta on kitsaim poliitiliste rühmitiste seas, mis kujunesid primitiivsel ajajärgul korra ja kaitse otstarbel. Ajaloolisel ajastul on familia isikute kogu, kes end kõik peavad põlvenenuiks ühest elavast isikust - pater familias' est; muide kuulutakse sellesse rühmitusse tõelikult samadel alustel, nagu kuulutakse ükskõik missugusesse poliitilisse ühikusse.¹⁷

Esimeseks tiitliks pere filiusfamiaseks saamiseks on sündimine seaduslikus abielus (iustae nuptiae) pere meesliikme kaudu, olgu see pater familias või filiusfamilias; naistest põlvnejad ei ole tema pere liikmed, sest nad kuuluvad oma isa perre.¹⁸

Täiesti samajöuline tiitel on perre võtmine; võõras samastatakse täielikult peres sündinud liikmetega. Säärast vastuvõtmist nimetatakse üldiselt *ad o p t s i o o n i k s*, kuid eristatakse tõelist *adoptio' t*, s. o. filiusfamiase ¹⁹ *adoptiooni* ja pater famiase *adrogatio' t* ehk *arrogatio' t*, kes enesega kaasa töötab ka kõik temale alluvad isikud. *Arrogatio* - mis akt võeti selleks ette, et vältida sugukonna väljasuremist ²⁰ uue elujõu ja elujulguse andmisega ja mis aitasvat hoida perekonda kaost - võib võrrelda riigi annektatsiooniga.²¹

19. Ib. , lk. 142 j. ; Leesment, op. cit. lk. 59.

20. Leesment, ibidem.

21. Leesment, võrdleva eraõiguse loengute autoriseeritud konspekt, lk. 54.

22. Bonfante, op. cit., lk. 143.

23. Leesment, Rooma õiguslugu, lk. 36; rahvakoosolekuist lähemalt vt. ib., lk. 20 j j .; samuti Bonfante, op. cit., lk. 75 j.

24. Ernst Eini Rooma eraõiguse süsteemi loengute autoriseeritud konspekt, Tartu 1939, lk. 14.

8

Oma tähtsuse tõttu - sest ta vähendab perede ja pater familiaste arvu civitas' es - vajab ta rahvakoosoleku nõusolekut.²² See pidi sündima comitia curiatal, roomlaste vanimal - vormilist laadi rahvakoosolekul. Sest kogu rahvas, ühte kogunenud curiatim, pidi kõike teadma, mis toimub ühiskonnas.²³ Sääljures on arrogatio väga pidulik akt, vastavalt sellele ühiskondlikule tähtsusele, mida omab ühe perekonna sui iurise muutmine võimaluseks - persona alieni iuriseks.²⁴ Hiljem esindasid comitia curiata' t 30 liktatorit.²⁵

Rooma linnas, vanas ius civile' s polnud võimalik arrogeerida naisi ja allaealisi.²⁶ See on ka arusaadav, sest arrogeerida saab ainult neid, kes võivad osa võtta rahvakoosolekuist.²⁷

Arrogatio' st erineb a d o p t i o , mis on alaealise lapsendamine. Lapsendatav on siin persona alieni iuris. Vastav akt perest lakumiseks ja agnaatilise sideme katkestamiseks vana perega toimub mitmekordse mancipatio teel.²⁸

Arvestades mancipatio, mis nähtavasti oli eraakt, raskepärasust ja formaalsust,²⁹ oli adoptio (kitsamas mõttes)

25. Bonfante, op. cit., lk. 143.

26. Ibidem.

27. Ein, op. cit., lk. 111.

28. Leesment, op. cit., lk. 36, 37.

29. Ib., lk. 112.

30. Vt. ka Bonfante, op.cit., lk. 143 j.

31. Ein, op.cit., lk. 111.

32. Leesment, op. cit., lk. 76; Bonfante, op.cit.,lk.143j.

väga komplitseeritud õigustoiming. Isa pidi kolm korda poega müüma, poeg pidi kolm korda remantsipeeritama. Alles kolmekordse müügi järel (vastavalt leges XII tabularum sätetele)³⁰ tulevane adoptsiivisa in iure cessio teel väidab, et see poeg on tema filiusfamilias,³¹

On iseloomustav, et kui Justinianuse õiguseni ajaloolise kontinuiteedi põhjal perekonnast lahkumine - ka arrogatio teel, on capitis deminutio minima.³²

Nii rooma adoptsoon oma algvormides (arrogatio kui ka adoptio näol) on õigustoiminguna väga raskepärase menetlusega. See on mõistetav, kui arvestame mitte ainult kogu tolleaegset õigustoimingute formaalsust, vaid ka veel seda, et pater familias oli ühtlasi kõigi perekonna päralt olevate varade absoluutseks isandaks. Kõik, mida omandasid filiifamiliased ja orjad, omandasid nad paratamatult temale.³³ Et alluv isik ei võinud omada midagi, alistudes teise võimule kas arrogatiooni või muul teel, siis toimub successio (Justinianuse õiguses successio per universitatem), millega ipso iure kaasub kogu varanduse omandamine uue võimukandja poolt (adquisitio per universitatem).³⁴

33. Bonfante, op. cit., lk. 144; Ein, op., lk. 111.

34. Bonfante, op. cit., lk. 145.

35. Bonfante, op. cit., lk. 383; Ein, op. cit., lk. 112

36. Ein, op. cit., lk. 112; ka Bonfante, op. cit., lk. 56

märgib familia kohta : " õige n n et, printsii biks pole sugulus või päritolu, vaid allumine ühisele võimule nagu riigis" Vt. ühtlasi ib., lk. 148.

37. Bonfante, op. cit., lk. 383.

10

Mis puutub adoptsooniosaliste vanaduslikesse suhetesse, siis vanemas rooma õiguses adopteerija võis isegi adopteeritavast noorem olla.³⁵ Sest ~~familiat~~ algsest võib võrrelda ülipisikese riigiga, ja ka riigis võib riigipea olla alluvaist noorem.³⁶

§ 2. Muudatused rooma adoptiooni instituudis.

Veel rooma klassikalise õiguse ajajärgul on adrogatio vormilt komitsiaalne ja seotud Rooma linnaga. Kuid uued alused, mis ümber kujundavad vana pere ehitise ja selle poole sihivad, et familiat teenima panna ainult puht perekondlikku ülesandeid, avalduvad ~~Mormides~~, mis ette kirjutavad, et adopteerija peab vanem olema adopteeritavast; arrogatsiooni nõutakse aga testamentaarses vormis. Igatahes on nende ettekirjutuste üle veel Gaiuse ajal vaidlusi.³⁵ Arrogatsioon testamendi teel ja kuuriate kinnitusega, samuti naiste adoptiooni õigus on Bonfante järgi hellenistliku õiguse sissetung, mida rooma õigusteadus ei tahtnud tunnustada.³⁷

Igatahes rooma klassikalise õiguse ajal adoptio ja arrogatio antsid adopteeritud isikule samad õigused, mis olid selles perekonnas sündinuil. Arrogeeritu (resp. adopteeritu) omandas arrogeerija (resp. adopteerija) nime,³⁸ isa eesnime,

38. L. Leesmenti Võrdleva eraõiguse loengute autoriseeritud konspekt, lk. 54.: "See pole aga alati nõnda olnud. Nii Vanas Roomas sageli lapseski liignimi erinev lapseandja omast"

39. Ein, op. cit., lk. 111.

40. Ibidem.

41. Bonfante, op. cit., lk. 466.

11
kultuse, muutus agnaadiks ja gensi liikmeks. Koos arrogeerituga alistus ka ta perekond arrogeerijale kui uuele pater familiasele. Viimasele langes ühtlasi kogu arrogeeritu varandus. Hiljem need tagajärjed muutusid tunduvalt vähenemise suunas, nagu üldse naturaalse perekonna mõju hakkas end rohkem tunda andma.³⁹

Pole tähtsuseta ka see, et adopteeritu säilitab oma seisliku kuuluvuse.⁴⁰

Orientalriigi ajal muistse rooma familia lagunemine kiireneb. Koduühingu iseloom triumfeerib endise familia poliitilise iseloomu üle ja kus ei saa vanu printsiipe kohandada uutele ülesandele, koondatakse need või vähendatakse nende osatähtsust.⁴¹ Nii pater familiasegi võim oli Valentini-
anuse ajaks langenud lihtsaks koduseks distsipliiniks.⁴²

Seoses ülaltooduga adoptatsioon ja adrogatsioon kaotasid iga teise mõtte, kui selle, et muretseda lohutust laste kaotuse korral. Vana komitsiaalse adrogatsiooni vormi, mis oli veel Roomaga seotud, asendas Diokletianus uuega, nimelt printssepsi reskriptiga. Diokletianus lubas adrogeerida ka naisi ja vastupidi - lubas ka naistel adopteerida; see on instituudi ja tema termini täiesti muundatud pruukimine, sest siin ei saanud laps patria potestas' e alla langeda, sest naistel pole patria potestas.⁴³ Seadusandlik motiiv ütleb, et naine

42. Ib., lk. 467.

43. Ib., lk. 466, Ein., op. cit., lk. 112

44. Ein, Ibidem.

45. Ein, op. cit., lk. 111.

46. Ib., lk. 112.

oma laste kaotuse korral lohutuseks võib adopteerida ~~u~~õõ-
raid. Lapsele on olulise tähtsusega, et ta omandab pärimis-
õiguse ema surma korral.⁴⁴ Mis puutub aga imuberite arrogee-
rimisse, siis lubati seda juba keiderlikus õiguses.⁴⁵

Vististi juba enne Justinianust määrati ka kindlaks,
et adopteerija peab vanem olema adopteeritavast. Adoptsi-
ooni-poolte vahel pidi olelema teatav, vanemate ja laste
vahel loomulikuna näiv aastatevahe. Selleks sobivaks vanu-
sevaheks määrati minimaalselt kaheksateist aastat.⁴⁶ - Pind on
ette valmistatud revolutsioonile, mille Justinianus toime
paneb adoptio plena ja adoptio minus plena' ga - iseloomus-
tab toimunud muudatusi Bonfante.⁴⁷

§ 3. Adoptioon Justinianuse ajal.

Justinianuse õiguses - kus juba täiesti on läbi lõõnud
põhimõte: adoptio naturam imitantur⁴⁸ - esineb adoptioon
kahel kujul: adoptio plena ja - adoptio minus plena. Viima-
sed on Rooma riigi lõpuajastul hellenismi mõjul tekkinud.⁴⁹

Ainult esimene adoptiooni liik - adoptio plena, kus
astsendent adopteerib destsendendi, omab täieliku tähtsuse

47. Bonfante, op. cit., lk. 466

48. Ein, op. cit., lk. 112.

49. Leesment' i Võrdleva eraõiguse konspekt, lk. 55

50. Ibidem.

51. Ein, op. cit., lk. 112.

52. Ibidem.

53. Ib., lk. 111.

pärimisõiguse suhtes. - Adoptio minus plena esineb siis, kui adopteeritakse võõras isik.⁵⁰ Sellega ei kaasne tavalised, klassikalise õiguse ajajärgul esinenud tagajärjed. Adoptsiooniga ei kaota siin adopteeritav juriidilist sidet senise perekonnaga ega lange ta adopteerija kui uue pater familias' e patria potestas' e alla.- Seega adoptio minus plena meenutab juba tänapäeva adoptiooni, kus adopteeritu saab pärimisõiguse ka oma seniste vanemate ja sugulaste suhtes.⁵¹

Arrogatio tagajärjeks rooma klassikalise õiguse ajajärgul oli kogu arrogeeritu varanduse langemine adoptiivisale - pater familias' ele. Ka siin uus seadusandlus pööras tähelepanu arrogeeritava huvide kaitseks, eriti kui lubati arrogeerida impuber' eid. Justinianuse õiguses arrogeerija ei suhtsedeeri enam arrogeeritava varanduse suhtes, vaid omab selle kohta valitsemisõiguse ja seadusliku usufructuse.⁵²

Ka adoptsioonimenetlus sünnib Justinianuse äiguses palju lihtsamalt kui varem. Adopteerija läheb adopteeritavaga oma elukoha magistraadi manu, kellele teatatakse adopteerimise soovist.⁵³

Lõpuks on huvitav märkida, et rooma õiguses võis filius-familiast adopteerida filiiuse või nepose astmesse.⁵⁴ See määras ka vastavalt adopteeritava suhted tulevases perekonnas.

54. Leesment, op. cit., lk. 57; Ein, op. cit., lk. 111.

55. Ein, op. cit., lk. 111.

56. TsS § 302. - vt. Leesment' i võrdleva eraõiguse loengute autoriseeritud konspekt. Tartu 1940, lk. 37.

57. Ibidem.

58. BES § 179.

Kui filiusfamilias adopteeritakse nepose astmesse, saab ta ise pater familiaseks alles pärast adopteerija poja, oma tsiviilse isa surma.⁵⁵

§ 4. Kokkuvõte.

Selle lühikese rooma adoptsooniloo kohta võime lõppkokkuvõttes öelda järgmist:

Adoptsoon oleneb täiel määral perekonna struktuurist ja ülesandeist ühelt poolt ja perekonnapea võimu ulatusest teiselt poolt.

On perekond riikliku organisatsioonina poliitilisi ülesandeid täitev ja kuulub võim pater familias' ele ning on täielik (ius vitaa ac necis), siis kuulub täielik adoptsooni õigus temale. Vaid pater familias võib end lasta arrogeerida, milline akt on siduv kogu perekonnale. Vastavalt kollektivismile tolleaegses ühiskonnas, toimub see valjude formaalsustega, ning vastavalt sündmuse tähtsusele, suure pidulikkuse ning usuliste kommete täitmisega.

Riigivõimu tugevnemisega ning perekonna poliitiliste ülesannete kahanemisega, pater familias' e võimu vähenemisega kaasub ka adoptsooniinstituudi muutumine. Adoptsoon muutub lapsesaamise surrogaadiks printsibiil: adoptio naturam imitantur. Adopteerimine muutub ka naiste õiguses ning võidakse arrogeerida ühtlasi naisi ja lapsigi, nagu ka perekonnas viimased saavad veel muidki isiklikke, aga ka varanduslikke õigusi. Ja nii leiame lõpuks rooma õigusliku adoptsooni instituudi samade ülesannetega ja põhiprintsiibilt isegi samasuguselt normituna, nagu adoptsooni instituut kogu hari tud maailma õiguskordades normimist on leidnud.

III. KEHTIV ADOPTSIOONIÕIGUS

§ 5. Meiste ja ülesanne.

Nagu juba käesolevas töös mainitud, on adoptsoon kui perekonnaõiguse aladistsipliin, tihedalt seotud perekonnaõigusega..

Kui tänapäeva abielu eesmärki väljendab Tsiviilseadus-
tiku eelnõu, sättides: " Abiellumisega ühendatakse mees ja
naine abielulisse koosellu vastastikuseks toetamiseks ja
laste saamiseks ning kasvatamiseks " - ja Corpus Juris Cano-⁵⁶
nici järgi on laste soetamine ja kasvatamine koguni abielu
esimeseks sihiks -⁵⁷

- siis ka kehtiv õigus järgib abielu suurimat sihti ja
eesmärki ning püüab õigustoiminguga aidata kaasa sääl, kus
abielu on lasteta.

Lapsendamisega rahuldatakse inimese loomulikku vajadust
ilmutada oma lapsevanema tundeid kas või vahekorraga võõra-
verelise isikuga, kelles lapsendaja loodab leida rahuldust
ja toetust vanaduses - iseloomustab BES lapsendamise eesmärki
lapsendaja seisukohalt.⁵⁸

59. TSH § 302.- vt. Leesment' i võrdleva eraõiguse loengu-
te autoriseeritud konspekt. Tartu 1940, lk. 37.

60. Ibidem.

61. BES § 179.

Lapsendamise seaduse eesmärk on, luua lapsendatule kantslikku perekonda loomuliku asemel, annab BES adoptsooni eesmärgi ka lapsendatust lähtudes.⁶² Sest vana põhimõte - adoptsoinaturam imitantur, on ja saab olla täiuslik vaid siis, kui rahuldavad mõlemad adoptsoonipooled.

Erinev adoptsoon, mis õieti hoolduslikku ilmet kannab, on adoptsoon korporatsioonide või riigi poolt. Nii adopteeris Prantsusmaa peale sõda kõik sõjaveeslapsed, ja nii adopteerivad ka asutused kaitsetuid lapsi. Sääljures ei teki muidugi perekonnaõiguslikud vahekorrad, vaid lastele osutatakse kaitset ja materjaalset abi või kantakse vastavate korporatsioonide poolt kõik ülalpidamise kulud.⁶³

BES järgi lapsendamine on õigustoiming, millega keegi võtab teistest vanematest sündinud lapse omaks lapseks kõigi lihase lapse õiguste ning kohustustega.⁶⁴

Lapsendada võib ka lapselapseks, milline võimalus esineb juba rooma õiguses.⁶⁵

Adoptsooniga tunnustatakse seega võõrad isikud võrdõiguslikeks oma lastega, luuakse kunstlik, tsiviilne ehk kodanlik sugulus, millel on veresugulusega ühesugune mõju, kui võrd seaduses pole ettenähtud erandeid.⁶⁶

62. BES § 189.

63. Schlegelberger, Franz, op. cit., lk. 50.

64. Vt. ka Ilus, op. cit., lk. 114; sama vt. T. Grünthali Tsiviil ja Kaubandusprotsessi loengute autoriseeritud konspekt. Tartu 1939, lk. 211.

65. Ilus, op. cit., lk. 45.

66. BES § 178.

Hiina ja Jaapani adoptsoonioigust iseloomustab aga tema rakendamine perekonnauhistus esivanemate kultuse teenistusse: esivanemate austust peab sääl jätkatama ka siis, kui viimane sugukonna liige ei oma järeltulijaid. Viimase meesliikme kohus on adoptiooni teel perekonda jätkata: sääljuures peab adopteeritav, vähemalt esialgselt samast suguharust olema, kus ta adopteerijagi, ning kandma sama perekonnanime. On ta oma pere ainuke poeg, pole adoptioon lubatud. Naisi ei tohi adopteerida, sest perekond on rajatud meessoole printsibile.⁶⁷

Lähtudes adoptiooni mõistest ja eesmärgist, on mõistetav, et nõuetakse kindlat vanusevahet lapsendaja ja lapsendatava vahel. Kehtivas õiguses nõutakse vähemalt 18.a. vanusevahet.⁶⁸

Seda roomaõiguslikku normi põhjendatakse arusaamisega, et lapsevanema võim, mille saab lapsendaja lapsendatu üle, võiks kuuluda ikkagi ainult sellele, kellel ka looduslikult võiks olla laps lapsendatu vanuses.⁶⁹

Erand on tehtud, kui isik lapsendab oma vallaslapse. Sel puhul ei nõuta kaheksateistkümnepäevast vanusevahet.⁷⁰ Nagu abielulaste kõrval on vallaslaps loomulik erand, nii teeb ka seas mõistliku erandi, sest ei tohi olla takistusi kunstliku suguluse loomiseks sääl, kus juba olemas veresugulus.

Mõnel pool nõutakse veelgi suuremat vanusevahet, kuid leidub ka väiksemat vanusevahet nõudvaid norme.⁷¹

67. Schlegelberger, op. cit., lk. 50.

68. BES § 176

69. Ibidem.

70. BES § 183¹

71. Schlegelberger, op. cit., lk. 46.

Ex bibl. univ. Tart.

Probleemi, kas oma lihalikku, siiski mitteseaduslikku (vallas-) last on võimalik lapsendada, lahendatakse, lähtudes vanemlikust võimust, jaatavalt, sest vanemlik võim juriidilise mõistena eeldab ka juriidilist vanemlikku vahekorda lapse ja tema vanemate vahel; vallaslastel seda aga pole.⁷²

Adoptsioonimõistega ühtu^{ks}ks võime pidada ka normi, millega lapsendamine ei või olla piiratud mingisuguste tingimuste ega tähtajaga.⁷³

Keegi ei või ka olla ühel ajal lapsendatud mitme isiku poolt ko^{traga}, sest vanemlik võim on jagamatu.⁷⁵ Esineb ju looduskeski vaid üksainus ema ja üksainus isa.

Muidugi on võimalik lapsendatu uus lapsendamine, kui kustub vanemlik võim, millele lapsendatu alistus.⁷⁶ Pole oluline, kas vanemlik võim kustub lapsendajate surma või vastava õigustoimingu läbi.

§ 6. Adoptsiooni eeldused.

Õigus lapsendada kuulub igale isikule, kes on teovõimeline, soo pääle vaatamata.⁷⁷ Sүүлjuures nõutakse aga 18.a. vanusevahet.⁷⁸

Siit järgneb, et adopteerida võivad nii mehed kui naised,

72. Ibidem.
73. BES § 182.
74. BES § 180.
75. BES § 180 b.
76. BES § 180 a, b.
77. BES § 175.
78. BES § 176,

naised, aga ka, ja veel olulisemgi - adopteerijad võivad ~~olla~~
vallalised isikud. *olla*.

Et adopteerida võib abielupaar, ⁷⁹ on endastmõistetav.

Muide on see aga ka ainuke võimalus koos adiopteerimiseks.

Kuid vallaliste adopteerimisõiguski on loomulik ja mõis-
tetav, kui mõtleme meie abielu kohta püstitatud sihtidele ja
ülesandele. Üheks abielu peaelemendiks on ju laste soeta-
mine ja kasvatamine. Ning peab ütleva, siin teenib adoptsi-
oon tõelikult hoopis laiematki sihti kui see võibolla esi-
algselt paistab. Ta võimaldab vähemalt osalistki perekonna-
õnne meile vallalistele, kes mõnesugustel põhjustel pole
abiellunud või kes vähemalt pole enam abielus. Eriti tähtis
on see vallaliste naiste ja lesknaiste eesisukohalt, kellede
emaülesanne niiviisi õige rakenduse leiab.

Arusaamatusi teostab küsimus, kas ka abielupooled või-
vad teineteisest sõltumatult, s. o. - teise nõusolekut saa-
mata, lapsendada.

Kehtivas seaduses pole see otseselt lahendatud. - Abi-
elumehe adopteerimisõiguses ollakse siiski arvamisel, et
abielumees võib adopteerida ka abikaasa nõusolekuta. Nii prof.
Leesmenté loengute järgi " Erdmann ütleb, et vastav küsimus
on Balti õiguses õieti lahendamata. Sõejuures Erdmann' i ar-
vates piisab adoptsiiooniks abielumehe (lapsendaja) nõusolekust.

Näib, et Erdmann on sellise väite juures lähtunud endise
Preisi õiguse seisukohtadest, kus tunti erilist nn. jagatud
adoptsiiooni (separate adoption).

79. BES § 180 b.

80. Leesment, op. cit., lk. 57; BES § 175 b.

Endise Preisi õiguse järgi, kui adoptsoon oli toimunud ilma tulevase adoptiivema nõusolekuta, siis loeti adopteerija abielunaine lapseski võõrasemaks"⁸⁰

Alaäalise eestkostja ei või lapsendada eestkosteta. vat. Küll on see võimalik, kui eestkostja vabastatakse eestkostmise ülesandeist.⁸¹

Kuna eestkostja on alaäalise esindaja,⁸² kelle nõusolekut vajatakse ka adoptiooni-menetluses,⁸³ siis on ülaltoodud norm mõistetav. Sest iseendale ei või olla vastasparteiks.

Kui lapsendajal on omal järelepõlve või kui tal on adoptiivlaps, siis võib ta lapsendada vaid kaaluvail põhjusil - kohtu eriloal, kusjuures nõutakse alanejate või varem-lapsestatu nõusolekut.⁸⁴

Selle sättega on kaitstud juba olevate - nii looduslike kui tsiviilsete alanejate õigused, kuna kohus juhul, kui puuduvad materjaalsed eeldused või on muud kaaluvad keelamis-põhjused, ei luba lapsendada - soovija perekonda suurendada tsiviilse toiminguga.

Mitme lapse lapsendamine ühekorraga, andes neile ühesu-gused õigused, lubatakse ainult kohtu poolt kaaluvaks tun-nistatud põhjusil.⁸⁵

Seaduse motiivides öeldakse, et lapsestamise eesmärki rahuldab küllaldaselt üks lapsendatu. Piiramatu õigus lapsen-

81. BES § 181.
82. Ilus, op. cit., lk. 122.
83. BES § 184.
84. BES § 177
85. BES § 179.
86. VT. ka eespool, lk. 15 j.

dada ⁸⁷ paljusid isikuid võiks tekitada kuritahtlikke eesmärke, millel pole midagi ühist lapsendus- eesmärkidega.

Olgu aga tähendatud, et oma väljaspool abielu sündinud laste adopteerimisel on erandid. Nii lubatakse oma vallaslaste puhul adopteerida mitut last, andes kõikidele ühesugused õigused. Kui adopteerijal on oma lapsed ehk adoptiivlapsed, siis ei nõuta kohtu poolt tõendatud põhjusi järgnevaks oma vallaslapse adoptsooniks. Ka ei nõuta sel puhul varemadopteeritute nõusolekut. ⁸⁸

Adopteerimisel on määdapääsematu adoptsoonipoolte nõusolek.

Poleks mõeldav adopteerimine adopteerija tahteta. Nõutakse koguni, et adopteerimisel lapselapseks vastava lapsendaja poeg või tütar, keda tuleb pidada lapsendatava vanemaks, annaks adoptsooniks oma nõusoleku. ⁸⁹

Kuid ka adopteeritava nõusolek, kes ⁹⁰ nii adoptiooni objektiks kui tõelisel ka üheks adoptiooni pooleks (eriti paistab see silma täisealiste adopteeritavate suhtes) on tingimata nõutav. Täisealine annab nõusoleku ise, vanemlikule võimule alistatud peavad aga saama vanemate ehk vähemalt isa nõusoleku. ⁹¹

87. Bukovski, op. cit. § 179 seletua.

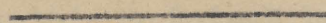
88. BES § 183¹ - 2, 3, 4; - 13.05.1913.a. novellseadus.

89. BES § 178.

90. BES § 183.

Muide meil kujunenud kohtupraksise järgi on koguni nõutav, et lapsendatavale määratakse lapsendusmenetluse korras eriline hooldaja, kes peab selgitama, kas lapsendamine vastab lapse moraalseile ja majanduslikele huvidele.⁹¹

Sellega on lapsendatav kaitsitud ka vanemate võimalike omakasupüüdlike ning lapse huvide mittekuuldlaste arvestamiste või koguni vanemate kuritarviduste eest. Võib ju, eriti lasterikastes, vähearenenud perekondades laps kujuneda müügi-objektiks ning lapsendus varjatud orjakauplemiseks.

91. Grünthal, op. cit. , lk. 213.

92. Ibidem. On huvitav märkida, et vene tsiviilseadustiku eelnõu " § 359 nõuab tingimata mõlema vanema nõusolekut: sest oleks täiesti ebaõige ainult isa nõusolekuga emalt ära võtta poega või tütar, keda antakse adopteerimiseks, seejärel ei saa soovitada tarvitada ka § 359 Baltimail; ehk siis vähemalt nõnda seletust, mis pärast pole esitatud ema nõusolekut." Vt. Bukovski, op. cit. § 183.

§ 7. Adoptsoonimenetlus ja tagajärjed.

Adoptsoon toimub kõigis mais asjaosaliste isikute algatusel. Selle õigustoimingu tuum on enamasti kokkukõlastatud tahe adopteerija ja adopteeritava vahel, kuna muud tarvilikud nõusolekud vanemate ja abikaasade poolt vaid adoptsoonilepingu juurde kuuluvad.

Enamasti nõutakse adoptsooni lepingu notariaalset või kohtulikku tõestust. Peale selle nõutakse kõikjal riiklikku luba. Üksikasjus valitseb aga suurim mitmekesisus. Saksamaal, Austrias, Švitsis, Prantsusmaal, Itaalias esitatakse kinnitavale kohtule adoptsoonileping loa saamiseks. Kohtu vastav menetlus toimub Romaani õiguspäirkonnas prokuratuuri kaastegevusel. Põhjendamataid adopteerimisavaldusi võidakse lüüa, aga ka tagasi lükata. Vaid Hispaanias peab enne lepingu sõlmimist kohtult volitus olema. (Schleyberger)

Meie kehtiv adoptsoon toimub hoiumenetluse korras ringkonnakohtu poolt, kelle ringkonnas elab adopteeritav ning kellele tuleb esitada vastav palve. Vastavast menetlusest võtab osa ka prokuratuuri esindaja.⁹³

Lapsendus loetakse tekkinuks momendilt, mil kohus teeb määruse lapsendamise kinnitamise kohta.⁹⁴ Nõutakse, et lapsendaja peab olema kohtumääruse tegemise ajal elus, kuna kohus ei otsusta lapsendamist surnudisikule. Nii adopteerimispalve, mis sisse antud isiku poolt, kes enne asja otsustamist sur-

93. TSKpS §§ 1908 - 1912

94. BES § 185

95. BES § 185.

nud, jääb läbivaatamata.⁹⁵

Eriolukordadel võib aga kohus siiski ka eäärase palve rahuldada.⁹⁶

Lapsendatu astub lapsendaja perekonda ja langeb uue vanemliku võimu alla; lapsendatu ise omandab aga kõik seadusliku lapse õigused.⁹⁷ Ta saab lapsendaja perekonnanime ning pole takistusi, et ta saaks ka lapsendaja isanime.⁹⁸

Saades seadusliku lapse õigused, nagu abielus sündinud lastelgi, lapsestatule langevad ka kõik lapse kohustused lapsestaja vastu. Sääljures ei teki mingaid uusi juriidilisi suhteid lapsestaja ülenevate ja külgsugulaste ning lapsestatu vahel. Jäävad muudugi sugulussuhted, kui need olid juba enne lapsestamist.¹⁰⁰ - Küll võib aga lapsendamislepinguga säärest sugulust ka tekitada, milleks peab aga olema eraldi kokku lepitud.¹⁰¹

Vanemliku võimu üleminekul adoptiivvanemaile lõpeb eelmiste vanemate võim. Lapsendatu aga ei kaota üldse õigusi oma endise perekonna suhtes, väljaarvatud, kui ta ise neist õigustest loobub.¹⁰² Sest üheski õiguses ei lakka laps ka õiguslikult olemast oma tõeliste vanemate laps.¹⁰³

Normitehniliselt on adoptiooni käsitletud mitmeti. Sakamaal, Sveitsis, mõnes Ühendriigi osariigis, Skandinaavias, Venemaal on adoptiooni mõju antud üldvormelis, mille järgi adoptiivlaps adopteerija seadusliku lapse õigused saab. Vanemas prantsuse õiguses, Itaalias ja Inglismaal on aga adoptiooni mõjud loetletud üksikasjalikult.¹⁰⁴

96. Grünthal, op.cit., lk. 212.

97. BES § 187. Muide BES § 187 viitab küll § 190 olevaile erandele, kuid kuna meil juriidiliselt seisusi enam ei esine, ei tule § 190 ka enam arvesse.

Adoptsiiooni mõjud varandusõiguslikes suhtes olezivad suurel määral kokkuleppeist ning on lubatud nii kitsendused kui avarused. Sääljures lähtuvad vanemad romaani õigused rohkem lepinguvabaduse printsiibist kui germaani õigused.¹⁰⁵

Nii omab lapsendatu pärimisõigust ka oma looduslike vanemate suhtes.

Lapsendatu surma korral pärivad lapsendatu veresugulased ja tsiviilsugulased ühesugusel viisil, kui veresugulased pole pärimisõigusest lepinguga loobunud.¹⁰⁶

Loobumine võib toimuda lapsendamislepingu sõlmimisel või ka hiljem.

Lapsendatu õigus lapsendaja pärandusele võib olla korraldatud kokkuleppega või testamendiga.¹⁰⁷

Kui aga puudub kokkulepe või testament, tekib seadusjärgne pärimisõigus.¹⁰⁸

Isikud, kes lapsendatud enne nende täisealiseks saamist, võivad meil täisealiseks saades loobuda lapsendamisvahekorra-¹⁰⁹st. See peab toimuma ühe tähtaasta jooksul.¹¹⁰ Palved lapsendamisvahekorra-
st loobumise kohta tulevad esitada ringkonna-

-
- 98. Vt. ka Leesment, op. cit., lk. 54.
 - 99. BES § 187 a.
 - 100. BES § 188.
 - 101. Ibidem.
 - 102. BES § 189.
 - 103. Schlegelberger, op. cit., lk. 48.
 - 104. Ibidem.
 - 105. Ibidem.
 - 106. BES § 1876.
 - 107. BES § 191.
 - 108. BES § 192.
 - 109. BES § 186.
 - 110. Grünthal, op. cit., lk. 212.

kohtule, kus kinnitati palvealune lapsendus.¹¹¹

Tunnistab lapsendatu aga expressis verbis lapsendamist või jätkab seaduslikult ja pidevalt seda vahekorda, siis arvestatakse, et lapsendatu on jäädavalt loobunud sellest õigusest.¹¹²

Nii on kehtiv adoptsooniõigus täiel määral lähtunud subjektiivsest lepingutevabaduse põhimõttest. Niipea, kui lapsendatu on ise võimeline otsustama oma toimingute üle, on käiesti suvaline, kas ta tunnistab adoptsooni või mitte. Loobumine ei vaja süäljuures eriti põhjendatud motive. On kord aga adoptsoon tunnistatud täisealiseks saanud lapsendatu poolt ja ta on leidnud vahekorra olevat kasuliku temale,¹¹³ siis on loomulik, et loobumisõigus kuulub, sest adoptsooni-instituut eeldab õiguste kõrval ka kohustusi, milledest ei või suvaliselt taganeda.

Mõnedes õiguskordades on võimalikud ka kokku-leppelised tühistamised, enamasti viisil, nagu nad loodudki.¹¹⁴

§ 7. Kasulaps.

Adoptsooniga samu ülesandeid täidab ka kasulapse instituut, kuigi juriidiline side, võrreldes adoptsooniga, on tublisti nõrgem ja perekondlik efekt ebatäiuslik.

111. Ib. , lk. 213..

112. Ib. , lk. 212.

113. Kasulikkus ei pruugi olla materjaalne ja hilisem lapsekohustuste täitmine võib olla kohusetundest tingitud. Kuid kohusetunne tekib ikkagi teatud primitiivsetel eeldustel ning see, mis kellelegi kasulik, pole hinnatav absoluutsete väärtustega.

114. Schlegelberger, op. cit., lk. 50.

Kehtiv õigus eraldab seepärast adopteeritud e. lapsenda-
 tud lapse mõistest kasulapse mõiste.¹¹⁵ Kasulapse ja kasuvane-
 mate vahekorõ pole laste ja vanemate vahekorõ, pole ka laste
 ja eestkostjate vahekorõ, vaid on täiesti iseseisev insti-
 tuut.¹¹⁶

Kasulapse all mõistetakse võõrast last, kes võetud pere-
 konda kasvatamise otstarbel.¹¹⁷

Kasulast võivad kasvatamiseks võtta kõik teovõimsad isi-
 kud, soole vaatamata.¹¹⁸ Kasulast võivad võtta nii vallalised kui
 ka abielupaar. Kasulapse võtmine on võrdlemisi lihtne. Hoiu-
 korramentluses adoptatsiooniprotsess jääb ära.¹¹⁹ Kasulapseks võt-
 mine ei anna kasuvanemaile lastevanema õigusi.¹²⁰ Vanemlik võim
 jääb ikkagi lapse lihalikele vanemaile. Kuid teiselt poolt
 kasulaps ei saa kasuvanemate suhtes nende perekonna- ega pä-
 randusõigust.¹²¹

- 115. Teisiti Eesti Entsüklopeedia V Tartu 1935, v. 183:
 " Lapsendamine - adoptatsioonõigustehing, millega
 keegi võtab teiste isikute lihaliku lapse omaks sea-
 duslikuks lapseks (nn. kasulapseks) ühes kõigi
 õigustega (BES § 175 - 192)
- 116. BES § 193 a.
- 117. Ilus, op. cit. , lk. 115; vt. ka Henning, Mölder,
 Veske-Põllupidaja juriidiline käsiraamat. Tartu
 1940, lk 106.
- 118. BES § 193.
- 119. Ilus, op. cit., lk. 116.
- 120. BES § 194.

Kasuvanemad on kohustatud alaealist kasulast ülalpidama, tema eest hoolitsema ja teda kasulikule tegevusele ettevalmistama nagu seda teeks lapse tõeline isa. Kasuvanemal tuleb kasulast õpetada ja ~~käsitama~~ ning tegema kõike, mis tuleb ¹²² kanulapsele kasuks ning hääoluks.

Kuigi kasuvanemal pole vanemlikku võimu kasulapse üle, on neil siiski teatud vanemlik distsipliinarvõim olemas. Nii-
melt kohustub kasulaps kasuvanemate vastu üles näitama vanemlikku austust ja sõnakuulmist nagu oma vanemliku võimuga varustatud vanemaile. ¹²³ Täisealiseks saades on kasulapsel abistamiskohustus kasuvanema majas ja töödes. ¹²⁴

Kasuvanemad võivad oma kohustustest igal ajal loobuda, küsimata kasulapse nõusolekut, väljaarvatud siis, kui on olemas teistsugune kokkulepe. ¹²⁵

Säälijuures on kasuvanemad õigustatud kasulapse pääle tehtud kulutusi tagasi nõudma ainult kasulapse ilmse tänamatuse korral. ¹²⁶ Viimast põhjendatakse kasulapse kasuks kantud kulude kinke- iseloomuga. Kasuvanemal ~~hagejana~~ on nõudeõigus kasulapse vastu rikastumise eeskirjade alusel. ¹²⁷

Muidugi võivad ~~ja~~ alaease lapse seaduslikud vanemad igal ajal kasulapse- vahekorra lõpetada, kusjuures kasuvanemal pole seejuures kulude tagasinõude õigust. ¹²⁸

- 121. BES § 193; kuid sama § alusel Eestimaa maaõiguse piirkonnas on kasuvanemal ka vanemlik võim.
- 122. Ibidem.
- 123. BES § 196.
- 124. Ibidem.
- 125. BES § 194.
- 126. BES § 195.
- 127. Ibidem.
- 128. Ibidem.

Kasulapse instituuti tunnevad peale mõningate Euroopa riikide Vana Babylonia õigus ja Hammurabi koodeks.¹²⁹

§ 8. Lapskondamisleping.

BES tunneb veel erilist lapskondamislepingut. Lapskondamisleping on leping mitmest abielust pärit olevate laste võrdõigustamiseks pärimise alal.¹³⁰ Lapskondamisleping sõlmitakse uue abielu sõlmimisel kas ühe või mõlema abikaasa endisest abielust päritolevate laste tunnistamiseks samaõiguslikeks uuest sõlmitavast abielust sündivate lastega.¹³¹

Lapskondamislepingu poolteks on ühelt poolt uue abielu sõlmijad - uus abielupaar, ja teiselt poolt abiellujate lapsed eelmisest abielust.¹³² Alaealisi lapsi esindavad nende eestkostjad, kaitstes laste huve.¹³³ Selle lepinguga lepinguosalised lapsed loobuvad pärimisõigustest eelmise, surnud vanema pärandile, mis on ellujäänud vanema käes, ning pärivad uue abielusõlmijate järgi, nagu oleksid nad sündinud sellest uuest abielust.¹³⁴

129. Schlegelberger, op.cit., lk. 50.
 130. Ilus, op.cit., lk. 116.
 131. Ibidem.
 132. BES § 2513.
 133. Ilus, op.cit., lk. 116; Henning, Mölder, Veske ja op. cit. lk. 106 ja BES § 2513.
 134. BES § 2515.

OSUNDATUD TEOSEID JA KASUTATUD LÜHENDEID.

BES - Balti Eraseadus.

Bonfante, Pietro, Rooma õiguse ajalugu.

Bukovski, Svod graždan skih usakoneniy gubernij pribalti-
jskih, Riia 1914.

Ein, Ernst, loengute: „Rooma eraõiguse süsteem“, autoriseeri-
tud konspekt, Tartu 1939.

Besti Entsüklopeedia V , Tartu 1935.

Grünthal, T. loengute: „Tsiviil ja Kaubandusprotsess“, autori-
seeritud konspekt, Tartu 1939.

Henning, Mölder, Veske - Põllupidaja juriidiline käsiraamat.
Tartu 1940.

Ilus, Elmar, loengute: „Tsiviilõigus“, autoriseeritud konspekt,
Tartu 1939.

Kliimann, A-T., Õiguskord, Tartu 1939.

Leesment, Leo, loengute: „Võrdlev eraõigus“, autoriseeritud
konspekt. Tartu 1940.

Leesment, Leo, Rooma õigusloo põhijooned. Tartu 1940.

Lindquist, K.O. Üleüldine ajalugu. Tartu 1903.

Schlegelberger, Franz, Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das
Zivil- und Handelsrecht des In- und Auslandes, Zweiter Band,
Berlin 1929.